

REEL EFEKTİF DÖVİZ KURUNA İLİŞKİN YÖNTEMSEL AÇIKLAMA

Reel efektif döviz kuru (REDK), nominal efektif döviz kurunun fiyat endeksleriyle deflate edilmiş hali olup, uluslararası fiyat rekabetinin önemli bir göstergesidir. Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından da kullanılan bu tanıma göre reel efektif döviz kuru, ilgili ülkenin fiyat düzeyinin dış ticaret yaptığı ülkelerin fiyat düzeylerine oranının ağırlıklı geometrik ortalaması alınarak hesaplanmaktadır. Bu yöntem aşağıdaki matematiksel formül ile ifade edilmektedir¹.

$$REER = \prod_{j \neq i} \left[\frac{P_i R_i}{P_j R_j} \right]^{W_{ij}}$$

Burada, P_i Türkiye'nin fiyat endeksi,

R_i TL' nin dolar karşılığı,

P_j j ülkesinin fiyat endeksi,

R_j j ülkesi parasının dolar karşılığı,

W_{ij} Türkiye için j ülkesinin ağırlığıdır.

Türkiye için, tüketici (TÜFE) ve toptan eşya (TEFE) fiyatlarına dayanan iki farklı reel efektif döviz kuru endeksi aylık olarak 1980 yılından itibaren hesaplanmıştır. TÜFE ve TEFE bazlı reel kur endekslerinde, IMF tarafından hesaplanmış ülke ağırlıkları kullanılmıştır. IMF ülke ağırlıklarını hesaplarken, imalat sanayi ürünlerinin ve birincil malların ticareti ile turizm hizmetlerine ilişkin 1988-1990 yılları verilerini kullanmıştır. Oldukça kapsamlı bir yöntem izleyen IMF tarafından hesaplanan ağırlıklar, iki ülke arasındaki ticaret akışının yanı sıra, üçüncü ülkelerden kaynaklanan rekabeti de dikkate almaktadır. IMF dışında, Avrupa Merkez Bankası da benzer hesaplama yöntemini izlemekle birlikte, ülke ağırlıklarını sadece dış ticaret verilerine göre hesaplamaktadır².

Hesaplamalarda kullanılan ülke fiyat ve döviz kuru verileri IMF yayınlarından Uluslararası Mali İstatistikler (IFS) yayını ve ülke kaynaklarından temin edilmiştir. Döviz kurları için aylık ortalama değerler kullanılmıştır. Hesaplanan endekslerde baz yılı 1995 olarak belirlenmiştir (1995=100).

¹ Daha detaylı bilgi için bakınız: Zanello A. and Dominique D. (1997), "A Primer on the IMF's Information Notice System," IMF Working Paper, WP/97/71.

² Daha detaylı bilgi için bakınız: ECB Monthly Bulletin, April 2000.

TÜFE'ye dayanan reel efektif döviz kurunun hesaplanmasında 1987 yılından itibaren 19 ülkenin (Almanya, ABD, İtalya, Fransa, İngiltere, Japonya, Hollanda, Belçika, İsviçre, Avusturya, İspanya, Kanada, Kore, İsveç, Tayvan, İran, Brezilya, Çin ve Yunanistan), 1987 yılı öncesi için ise Çin dışındaki 18 ülkenin ağırlıkları kullanılmıştır³. Diğer yandan, TEFE'ye dayanan endeksin oluşturulmasında Tayvan ve Çin dışında yukarıda belirtilen diğer 17 ülkenin ağırlıkları kullanılmıştır⁴. İtalya'nın 1981 yılından itibaren mevcut olan üretici fiyat serisinin 1980 yılı aylık değerleri, serinin 1981-1985 yılları arasındaki ortalama aylık yüzde değişimleri kullanılarak geriye doğru hesaplanmıştır. Hem TÜFE hem de TEFE bazlı reel kur endekslerinin hesaplanmasında gerekli verilerden biri olan Brezilya'nın nominal kur serisi, 1980-1994 döneminde yapılan para birimi değişikliklerinde uygulanan dönüşüm oranları kullanılarak Real'e çevrilmiştir.

Reel efektif döviz kuru endekslerindeki artış, Türk Lirası'nın reel olarak değer kazandığını gösterirken, azalış Türk Lirası'nın reel olarak değer kaybettiğini ifade etmektedir.

Reel kur endekslerinin değerlendirilmesinde aşağıdaki noktaların göz önüne alınması önem taşımaktadır.

- *Endeks seçimi: Genellikle tüketici ya da toptan eşya fiyat endeksleri baz alınarak hesaplanan reel kur endeksi verimlilik ya da işgücü maliyeti gibi endeksler kullanılarak hesaplandığında farklı sonuçlar verebilmekte, fiyat değişimlerine göre elde edilenlerin tersi sonuçlar çıkabilmektedir. (Bkz. [Başkan Serdengeçti'nin Bakanlar Kurulu ve Plan Bütçe Komisyonu Sunumu \(Ankara, 27/10/2004\)](#)).*
- *Baz yılı seçimi: Reel kur endeksi için baz yılı seçimi oldukça önemlidir. Seçilen baz yılına bağlı olarak endeks değerleri farklılık gösterebilmektedir. Baz yılı seçiminde hem iç hem de dış dengenin sağlanmış olması koşulu aranmaktadır. (Bkz. [Başkan Serdengeçti'nin Bakanlar Kurulu ve Plan Bütçe Komisyonu Sunumu \(Ankara, 27/10/2004\)](#)). Ülkemizde iç ve dış dengenin aynı anda sağlandığı bir yıl bulmak güç olduğundan, hesaplanan reel kur endekslerinin sadece gösterge niteliğinde kullanılabilmesi unutulmamalıdır. (Bkz. [Başkan Serdengeçti'nin TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nda Yaptığı Sunum \(Ankara, 10 Aralık 2003\)](#)).*

³ Çin'in 1987 yılı öncesi tüketici fiyat verilerine ulaşamamış olup, 1980-1986 yılları arasında söz konusu ülkenin TÜFE bazlı reel kur endeksinde sahip olduğu ağırlık, geriye kalan 18 ülke arasında orantılı bir biçimde dağıtılmıştır.

⁴ Tayvan ve Çin'in toplam ağırlıkları yüzde 3'ün altında olup, bu iki ülkenin ağırlıkları kalan 17 ülkenin ağırlıklarına orantılı olarak dağıtılmıştır.

- Hesaplama yöntemi: Farklı ağırlıklandırma yöntemleri farklı endeks değerleri yaratabilmektedir. Önceki maddeden doğabilecek olası olumsuz etkileri en aza indirmek için, reel kur endekslerinin hesaplanmasında, baz yılı seçiminin zor olduğu durumlarda literatür tarafından da önerilen geometrik ortalama yöntemi kullanılmıştır. (Bkz. [Reel Efektif Döviz Kuru Hesaplaması](#)).
- Kısa ve uzun dönem hareketleri: Reel kur hesaplamalarında ülkelerarası göreceli değişimler esas alındığından ve ancak uzun dönemde söz konusu göreceli değişimler kura yansıtacağından, reel kurda kısa dönemde görülen hareketleri değerlendirirken ihtiyatlı olunması gerekmektedir. (Bkz. [Başkan Serdengeçti'nin Bakanlar Kurulu ve Plan Bütçe Komisyonu Sunumu \(Ankara, 27/10/2004\)](#)).